

Wzbudzanie zazdrości jako metoda wywierania wpływu w bliskich związkach

Eugenia Mandal, Marcin Moroń, Anna Latusek

Uniwersytet Śląski, Instytut Psychologii

Zazdrość jest wzbudzana poprzez rzeczywiste lub wyobrażone oznaki zaangażowania partnera bliskiego związku w relację o charakterze romantycznym z osobą trzecią i przejawia się jako uczucie niezadowolenia, lęk przed utratą partnera oraz poczucie dyskomfortu (Clanton, Smith, 1998). Doświadczanie zazdrości wiąże się z motywacją do utrzymywania partnera przy sobie (Buss, 1992). Indukowanie zazdrości u partnera może być nie tylko metodą zabezpieczania trwałości związku, lecz także techniką wywierania wpływu w bliskim związku (Fleischmann, Spitzberg, Anderson, Roesch, 2005).

W prezentowanych badaniach sprawdzano, czy wzbudzanie zazdrości jako metody wywierania wpływu w bliskich związkach wiąże się z doświadczaniem zazdrości, stylem przywiązania, płcią psychiczną, samooceną warunkowaną jakością bliskiej relacji, atrakcyjnością własną i partnera, oceną jakości alternatyw własnych i partnera, a także intymnością, namiętnością i zaangażowaniem. Badaniami objęto 141 osób (70 mężczyzn i 71 kobiet) w wieku $M = 28,5$ roku ($SD = 11,93$).

Wykazano istnienie dodatnich związków pomiędzy odczuwaniem zazdrości a gotowością jej stosowania jako metody wywierania wpływu w bliskim związku. Potwierdzono znaczenie lęku w odczuwaniu i indukowaniu zazdrości. Predyktorami indukowania zazdrości były: intymność, zaangażowanie oraz ocena jakości alternatyw własnych i partnera.

Słowa kluczowe: wywieranie wpływu, zazdrość, bliskie związki

Zazdrość i jej funkcje w bliskich związkach

Reagowanie zazdrością w relacjach partnerskich stanowi ewolucyjnie wykształconą adaptację, służącą ochronieniu związku przed częściowym lub całkowitym rozpadem (Buss, Haselton, 2005). Wzbudzenie zazdrości następuje w sytuacji zagrożenia trwałości bliskiego związku (Buss i in., 2000; Pfeiffer, Wong, 1989; White, 1980), przy czym zagrożenie cenionej relacji może być rzeczywiste lub jedynie wyobrażone (Clanton, Smith, 1998; Daly, Wilson, Weghorst, 1982). Mężczyźni silniej doświadczają zazdrości w sytuacji podejrzanego lub rzeczywistego zdrady seksualnej, z kolei u kobiet silniejsze doświadczenie zazdrości przejawia się w sytuacji podejrzanego lub rzeczywistego zdrady emocjonalnej (Buss, Larsen, Westen,

Semmelroth, 1992; Wojciszke, Baryła, 2001). Zazdrość jest stanem nieprzyjemnym dla obydwu stron bliskiego związku (Buunk, Bringle, 1987) i wiąże się z destruktywnymi dla relacji zjawiskami: konfliktami, przemocą, rozwodem (Barnett, Martinez, Bluestein, 1995; Buss, 2002; Puente, Cohen, 2003). Odczuwanie i wzbudzanie zazdrości stanowi zarazem ważne narzędzie ochraniać związku i utrzymywania przy sobie partnera (*mate guarding*). Intensywność doświadczania zazdrości wskazuje na stopień zaangażowania w relację, ekspresja zazdrości jest natomiast czynnikiem wywołującym zaangażowanie partnera (Buss, 1998; Guerrero, Andersen, 1998; Guerrero, Eloy, Jorgensen, Andersen, 1993).

Indukowanie zazdrości u partnera bliskiej relacji obejmuje wszelkie intencjonalne i nieintencjonalne zachowania zorientowane na osiągnięcie różnych celów (Fleischmann, Spitzberg, Andersen, Roesch, 2005). Jej wywołanie u partnera może być wykorzystywane jako sposób wywierania wpływu na jego zachowania (Fleischmann i in., 2005; Wade, Weinstein, 2011). Wśród celów wykorzystywania

Eugenia Mandal, Marcin Moroń, Anna Latusek, Katedra Psychologii Społecznej i Środowiskowej, Instytut Psychologii, Uniwersytet Śląski w Katowicach, ul. Grażyńskiego 53; 40-126 Katowice.

Korespondencję w sprawie artykułu prosimy kierować do Eugenii Mandal, e-mail: eugenia.mandal@us.edu.pl

zazdrości jako metody wpływania na partnera wyróżnia się przede wszystkim zwrócenie na siebie jego uwagi, zwiększenie jego zaangażowania w związek, sprawdzanie siły przywiązania, utrzymywanie trwałości związku, ukaranie partnera, odzyskiwanie pozycji w bliskim związku oraz podniesienie poczucia własnej wartości (Buss, Shackelford, 1997; Daly i in., 1982; Sheets, Fredendall, Claypool, 1997; White, 1980).

Buss (2002) wskazał, że wzbudzenie zazdrości u partnera można osiągnąć poprzez: opowiadanie mu, iż jest się przedmiotem zainteresowania osoby trzeciej, rzeczywiste wchodzenie w relacje z osobami trzecimi, wspomnianie wcześniejszych relacji, flirtowanie z innymi w obecności partnera, prezentowanie zainteresowania osobami trzecimi, przebywanie w towarzystwie innych osób, ignorowanie partnera oraz udawanie braku zaangażowania. Spośród wymienionych, najbardziej efektywną strategią wpływu okazało się wykluczanie partnera z sieci własnych kontaktów społecznych (Wade, Weinstein, 2011). Fleischmann i współpracownicy (Fleischmann, Spitzberg, Anderson, Roesch, 2005) wyróżnili trzy typy strategii indukowania zazdrości: wykluczanie partnera z kontaktów społecznych (*relational distancing*), pozorowane flirtowanie (*flirtation facade*) i wskazywanie alternatyw dla aktualnej relacji (*relational alternatives*). Technikami indukowania zazdrości częściej posługują się kobiety, które wyżej oceniają również ich efektywność w uzyskiwaniu celów interpersonalnych (Buss, 1988).

W dotychczasowych analizach procesu indukowania zazdrości, rozumianego jako taktyka wywierania wpływu w bliskiej relacji, stosunkowo rzadko podejmowana była problematyka indywidualnych i diadycznych uwarunkowań tendencji do posługiwania się tą formą oddziaływania. Celem niniejszych badań była eksploracyjna analiza indywidualnych (osobowościowych) i diadycznych uwarunkowań gotowości do stosowania strategii indukowania zazdrości u partnera, by realizować własne zamierzenia w bliskim związku.

Uwarunkowania gotowości do wzbudzania zazdrości u partnera w bliskich związkach

Umiejętność wywierania wpływu na zachowania partnera jest jedną z kluczowych składowych władzy w bliskim związku (Thibaut, Kelly, 1959). Keltner, Gruenfeld i Anderson (2003) wykazali, że władza (również w bliskim związku) jest uwarunkowana i czynnikami indywidualnymi (np. osobowościowymi), i diadycznymi (np. oceną atrakcyjności partnera). Dotychczasowe badania potwierdziły, że zarówno czynniki indywidualne (np. męskość psychiczna, makiawelizm), jak i zmienne opisujące relację między partnerami (np. stosunek atrak-

cyjności męża/żony) warunkują gotowość do posługiwania się takimi strategiami wpływu w bliskim związku, jak: argumentowanie, dąsanie się, nieodzywanie się czy błaganie (Mandal, 2008). W bieżącym badaniu przewidywano, że gotowość do indukowania zazdrości u partnera będzie związana z następującymi czynnikami indywidualnymi: intensywnością odczuwania zazdrości (Pfeiffer, Wong, 1989), stylem przywiązania w bliskiej relacji (Wei, Russel, Mallinckrodt, Vogel, 2007), płcią psychiczną (Bem, 1974, 1981) oraz samooceną warunkowaną jakością bliskiej relacji (Knee, Canavello, Bush, Cook, 2008). Wśród czynników opisujących funkcjonowanie relacji uwzględniono oszacowanie atrakcyjności własnej i partnera (Mandal, 2008), jakość alternatyw dla aktualnego związku (Rusbult, Martz, Agnew, 1998) oraz natężenie intymności, namiętności i zaangażowania (Sternberg, 1986). W następnych paragrafach uzasadniono dobór zmiennych oraz postawiono hipotezy dotyczące kierunku ich związku z gotowością do indukowania zazdrości.

Czynniki indywidualne

Doświadczenie zazdrości a wzbudzenie zazdrości u partnera. Zazdrość jest złożonym stanem afektywnym, obejmujący gniew, lęk i żal (Tangney, Salovey, 1999). Intensywność doświadczenia zazdrości jest silnie uzależniona od charakterystyk osoby trzeciej, która zagraża trwałości relacji – zwłaszcza jej przewagi w charakterystykach cenionych przez osobę doświadczającą zazdrości (DeSteno, Salovey, 1996; Salovey, Rodin, 1991). Zazdrość należy traktować jako zjawisko wielowymiarowe (Pfeiffer, Wong, 1989; White, 1981). Z uwagi na charakterystykę przyczyn jej doświadczania istotne jest rozróżnienie zazdrości o podłożu seksualnym (wywołanej zagrożeniem lub wystąpieniem zdrady seksualnej) i romantycznym (wywołanej zagrożeniem relacji emocjonalnej z partnerem; Buss i in., 1992; Harris, 2000; Parrott, 1991).

Złożoność przejawów zazdrości została z kolei ujęta w kategoryzacji Buunka (1991, 1997; Buunk, Dijkstra, 2006). Wyróżniono w niej trzy typy zazdrości: reaktywną, zaborczą oraz lękową. **Zazdrość reaktywna** odnosi się do intensywności doświadczania takich negatywnych emocji, jak gniew czy smutek, po odkryciu seksualnej lub emocjonalnej niewierności partnera. **Zazdrość zaborcza** (prewencyjna, zapobiegawcza) polega na podejmowaniu czynności zaradczych w celu utrzymania partnera przy sobie po ujawnieniu się u niego nawet minimalnych oznak zainteresowania osobą trzecią. Tę formę można również określić jako zazdrość podejrzliwą (Bringle, 1991), behawioralną (Pfeiffer, Wong, 1989) lub niesprowokowaną (Hoaken, 1976). **Zazdrość lękowa** odnosi się z kolei do

ruminowania wyobrażeń o niewierności i utracie partnera, które powoduje obsesyjnie zabarwiony lęk, uczucie smutku oraz podejrzliwość (Buunk, 1997). Ten typ jest zbliżony do konstruktów zazdrości poznawczej (Pfeiffer, Wong, 1989) oraz neurotycznej (Mathes, Deuger, 1982). Zarówno zazdrość zaborcza, jak i lękowa, w odróżnieniu od reaktywnej, mogą być odczuwane bez obecności realnego zagrożenia dla związku romantycznego oraz przy braku oznak zaangażowania partnera w relacje poza związkiem (Barelds, Barelds-Dijkstra, 2007).

Sheets i współpracownicy (1997) wskazali, że sygnałami wywołującymi zazdrość są: oznaki zainteresowania partnerem ze strony innych osób (np. otrzymanie przez niego wiadomości od tajemniczego wielbiciela, flirtowanie z nim osób trzecich), zachowania partnera wobec innych (np. komplementowanie, utrzymywanie nadmiernego kontaktu), dwuznaczne sceny (np. strojenie się i wychodzenie na imprezę) oraz nawiązywanie partnera do jego wcześniejszych relacji (np. wspomnianie byłych związków, utrzymywanie kontaktu z byłymi partnerami).

Wśród czynników dyspozycyjnych, które są istotnymi predyktorami bardziej intensywnego przeżywania zazdrości wymienia się: neurotyczność, lęk społeczny, skłonność do dominacji, wrogość, sztywność przekonań, brak zaufania wobec partnera, nieszczerłość, rywalizację oraz poczucie odrzucenia (Buunk, 1997; Mandal, 2004; Peretti, Pudowski, 1997). Czynniki silnie determinującymi intensywność doświadczania zazdrości są również: żywienie przekonania, że na miłość trzeba zasłużyć, uzależnienie samooceny od relacji z partnerem oraz wzorce zazdrości w otoczeniu, zinternalizowane w procesie socjalizacji (Buss, 1996; Buunk, 1997). Guerrero, Andersen, Jorgensen, Spitzberg i Eloy (1995) wyróżnili dwa podstawowe typy radzenia sobie z odczuciem zazdrości. Pierwszy z nich, określanej jako **interakcyjny**, odnosi się do podejmowania kontaktu twarzą w twarz lub aktywnego unikania takiej interakcji i obejmuje sześć specyficznych zachowań: wyrażanie negatywnych emocji, komunikację zorientowaną na rozwiązanie problemu, komunikację agresywną, aktywne dystansowanie się, unikanie lub zaprzeczanie i zastraszanie. Drugi – typ **behawioralny** – nie wymaga kontaktu twarzą w twarz i obejmuje takie zachowania, jak: nadzór (*surveillance*), konfrontacja z rywalem, próby manipulacji partnerem, próby odbudowy relacji lub przemoc. Guerrero, Trost i Yoshiura (2005) wykazali, że jedną z przejawianych reakcji w sytuacji odczuwania zazdrości są próby manipulowania partnerem, polegające na wywoływaniu u niego poczucia winy lub zazdrości.

Fleischmann i współpracownicy (2005) wskazują, że indukowanie zazdrości może mieć na celu wzięcie od-

wetu (*revange*) na partnerze w sytuacji przekroczenia przez niego norm relacyjnych, ale także uzyskiwanie innych celów i nagród w bliskim związku (*reward*). Wolno zatem oczekiwać, że intensywność doświadczenia zazdrości, wywołanego naruszeniem (lub podejrzeniem naruszenia) przez partnera wierności w bliskiej relacji, będzie pozytywnie związana z gotowością do wzbudzania w nim zazdrości. Doświadczenie zazdrości jest również uznawane za jedną z ważniejszych przyczyn przemocy wobec partnera w bliskim związku (Sugarman, Hotaling, 1989). Wzbudzanie zazdrości można zaś uznać za formę zachowania agresywnego wobec partnera bliskiego związku (Murray-Close, Ostrov, Nelson, Crick, Cocco, 2010). Podwyższona gotowość do wzbudzania zazdrości u partnera wśród osób silniej jej doświadczających może zatem stanowić wyraz podwyższonej ogólnej tendencji do agresywnego traktowania partnera.

Styl przywiązania a doświadczanie i wzbudzanie zazdrości. Styl przywiązania to utrwalony wzorzec poznawczo-emocjonalno-behawioralny, który obejmuje przekonania, oczekiwania i działania jednostki mające na celu sprowokowanie innych osób do gratyfikacji jej potrzeby poczucia bezpieczeństwa (Bowlby, 1973). Początkowo, w badaniach ujawniono występowanie trzech specyficznych wzorców przywiązania dziecka do opiekuna: bezpiecznego, lękowego lub unikowego (Shaver, Hazan, Bradshaw, 1987). Hazan i Shaver (1987) wykazali zachodzenie ciągłości między wczesnodziecięcymi wzorcami przywiązania do opiekuna a przywiązaniem do partnera w bliskim związku. Brennan, Clark i Shaver (1998) wprowadzili dymensjonalne ujęcie przywiązania i wyróżnili dwa wymiary przywiązaniowe: unikania (*avoidance*) i lęku (*anxiety*). Mikulincer, Shaver i Pereg (2003) zdefiniowali unikanie przywiązaniowe jako obawę przed zależnością i intymnością, nadmierną potrzebę samodzielności i niechęć do ujawniania siebie. Lęk przywiązaniowy określono jako obawę przed odrzuceniem lub osamotnieniem, nadmierną potrzebę akceptacji oraz tendencję do doświadczania znacznego dystresu w sytuacji braku reakcji ze strony partnera bądź jego nieobecności.

Sharpsteen i Kirkpatrick (1997) wykazali, że doświadczanie zazdrości różni się w zależności od stylu przywiązania. Osoby przywiązane w sposób bezpieczny (*securely attached*) radzą sobie z zazdrością poprzez wyrażanie gniewu w stosunku do partnera, w celu utrzymania oraz odbudowy relacji. Osoby przywiązane w sposób unikowy (*avoidantly attached*) są relatywnie bardziej skłonne obwiniać swojego partnera, natomiast przywiązane lękowo (*anxiously attached*) w sytuacji, w której doświadczają zazdrości, skupiają się na własnym negatywnym

stanie emocjonalnym. Różnice w doświadczeniu zazdrości między osobami o odmiennym stylu przywiązania mają charakter nie tylko ilościowy, lecz także jakościowy (Sharpsteen, Kirkpatrick, 1997). Mikulincer i Shaver (2009) wskazali, że u osób o lękowym typie przywiązania w sytuacjach zagrożenia trwałości związku występuje nadaktywizacja systemu przywiązaniowego, objawiająca się nadmiernie silnym dążeniem do kontaktu z partnerem. U osób przywiązanych unikowo zagrożenie relacji wywołuje zahamowanie systemu przywiązaniowego, przejawiające się tendencją do unikania kontaktu i odsuwania od siebie partnera. Indukowanie zazdrości jest działaniem ukierunkowanym na podtrzymywanie stabilności związku (Buss, 2002). Należy zatem oczekiwać, że wymiar lęku przywiązaniowego będzie silniej pozytywnie związany z tendencją do wzbudzenia w partnerze zazdrości. Wymiar unikania nie będzie się z kolei wiązał z gotowością do indukowania zazdrości. Osoby unikające mają skłonność do wycofywania się z relacji w sytuacji zagrożenia, co może skutkować brakiem motywacji do podejmowania prób wpływu na partnera, także z wykorzystaniem indukcji zazdrości.

Płeć biologiczna i psychiczna a wzbudzenie zazdrości. Buss (1988; 1992) wykazał, że istnieją jedynie nieznaczne różnice międzypłciowe pod względem gotowości do posługiwania się poszczególnymi strategiami wywierania wpływu w bliskim związku (np. kobiety charakteryzowały się wyższą tendencją do wykorzystywania strategii regresji). Warto natomiast wskazać, że kobiety częściej stosują wobec swoich partnerów technikę manipulowania zazdrością (np. „straszenie” niewiernością) oraz wyżej oceniają jej efektywność (Buss, 1988). Na podstawie tych wyników należałoby oczekiwać, że gotowość do indukowania zazdrości u partnera będzie wyższa wśród kobiet niż wśród mężczyzn.

Płeć psychiczna (tożsamość płciowa) stanowi wielowymiarowy konstrukt obejmujący zarówno podstawową wiedzę o swojej płci, jak i subiektywne poczucie charakteryzowania się właściwościami zgodnymi z obowiązującymi stereotypami własnej roli płciowej, poczucie presji związanej z konformistycznym dopasowaniem się do owej roli oraz postawy wobec grup płciowych (Bem, 1974, 1981; Egan, Perry, 2001; Mandal, 2004). Bem (1974) wskazała, że kobiecość i męskość funkcjonują jako odrębne schematy poznawcze, natomiast tożsamość płciowa stanowi wypadkową gotowości do określania się zarówno jako kobieca/kobieta, jak i męska/męski. Męskość i kobiecość można uznać za składniki wymiarów, odpowiednio – sprawczości i wspólnotowości, określanych jako Wielka Dwójka (Abele,

Wojciszke, 2013; Wojciszke, 2010). W badaniach poświęconych osobowościowym uwarunkowaniom tendencji do posługiwania się strategiami wpływu społecznego w bliskim związku wykazano, że to głównie psychiczna męskość koreluje z gotowością do stosowania zróżnicowanych strategii wpływu społecznego w bliskim związku oraz z makiawelizmem (Mandal, 2008). Eisler, Franchina, Moore, Honeycutt i Rhatigan (2000) stwierdzili, że stres związany z pełnieniem męskiej roli płciowej przez mężczyzn łączy się dodatkowo z intensywnością przejawiania zazdrości. Męskość koreluje pozytywnie z agresywnymi reakcjami na zazdrość (manipulowaniem, konfrontacją z rywalem, przemocą, podkreśleniem „posiadania” partnera; Aylor, Dainton, 2001). Kobiecość wiąże się z kolei z tendencją do posługiwania się „miękkimi” strategiami wywierania wpływu w bliskiej relacji, np. błaganie (Mandal, 2008). Wyższa psychiczna kobiecość koreluje również z intensywniejszym doświadczaniem zazdrości u kobiet, natomiast u mężczyzn związek ten ma odwrotny kierunek (Mandal, 2004). W sytuacji odczuwania zazdrości psychiczna kobiecość koreluje ujemnie z gotowością do agresywnego reagowania (dystansowaniem się, unikaniem, przemocą, groźbami czy manipulacją), pozytywnie zaś – z reakcjami konstruktywnymi (jednoczącą komunikacją; Aylor, Dainton, 2001). Ważnym korelatem kobiecości jest również orientacja wspólnotowa, silniej wykształcone ja relacyjne oraz silniejsza motywacja do podtrzymywania relacji interpersonalnych (Mandal, 2004).

Samoocena uwarunkowana jakością bliskiego związku a wzbudzenie zazdrości u partnera. Crocker i Wolfe (2001) wskazali, że zasadne jest rozpatrywanie różnorodnych uwarunkowań samooceny, definiowanych jako zróżnicowana istotność sukcesów w określonych sferach funkcjonowania jednostki dla samooceny globalnej. Kneen i współpracownicy (2008) twierdzą, że dla niektórych osób istotnym uwarunkowaniem samooceny globalnej jest postrzegane powodzenie ich bliskiego związku. Wśród osób o wysokim stopniu uzależnienia samooceny od jakości bliskiej relacji, występujące w bliskim związku negatywne wydarzenia wiążą się z silniejszym pogorszeniem ogólnej samooceny oraz intensywniejszym doświadczaniem negatywnych emocji. Osoby te są mocniej zaangażowane w bliskie relacje, jednak ich relacje nie są dla nich bardziej satysfakcjonujące. Biorąc pod uwagę cele indukowania zazdrości (np. podtrzymanie związku), osoby o wyższym uzależnieniu samooceny od jakości bliskie relacje powinny być bardziej zmotywowane do wykorzystywania strategii indukowania zazdrości u partnera bliskiej relacji.

Czynniki diadyczne

Atrakcyjność własna i partnera a wzbudzanie zazdrości u partnera. Atrakcyjność fizyczna jest podstawową charakterystyką przelotnie spotkanej osoby, która decyduje o motywacji do poszukiwania dalszego z nią kontaktu (Walster, Aronson, Abrahams, 1966). Buunk, Solano, Zurriga i Gonzalez (2011) wykazali, że informacje dotyczące wysokiej atrakcyjności fizycznej rywala/rywalki wzmagają doświadczenie zazdrości, zwłaszcza u kobiet (zob. Buunk, Dijkstra, 2004). Odczuwanie zazdrości wobec partnera wiąże się ze zmniejszeniem postrzeganego poziomu bezpieczeństwa i stabilności relacji oraz obniżeniem poczucia własnej atrakcyjności w jego oczach (Bush, Bush, Jennings, 1988). Atrakcyjność fizyczną można uznać za istotny zasób w interakcjach społecznych, w tym w procesie formowania bliskich związków (Buss, 2002). Osoby, które odznaczają się niższą atrakcyjnością, jako mające słabszą pozycję na rynku matrymonialnym, mogą przejawiać wyższą gotowość do wzbudzania zazdrości, w celu utrzymania bieżącej relacji. Tendencja do indukowania zazdrości u partnera bliskiej relacji powinna również być tym wyższa, im wyżej postrzegana jest jego atrakcyjność. Partner atrakcyjniejszy może przejawiać większą łatwość w nawiązywaniu innych relacji, stąd wzbudzanie u niego zazdrości stanowi narzędzie utrzymywania go przy sobie.

Jakość alternatyw własnych i partnera a wzbudzanie zazdrości u partnera. Rusbult i współpracownicy (1998), w zaproponowanym przez siebie modelu inwestycyjnym, objaśniającym uwarunkowania zaangażowania w bliskim związku, uwzględnili tzw. jakość alternatyw. Rozumiana jest ona jako stopień dostępności i atrakcyjności alternatywnych związków dla partnerów w bieżącej relacji. Im wyższa jakość alternatyw, tym niższe zaangażowanie w aktualny związek, a w dalszej kolejności – niższa tendencja do jego utrzymywania (Rusbult i in., 1998). Indukowanie zazdrości, o ile ma na celu dążenie do zachowania relacji, powinno być związane z niższą ewaluacją własnych alternatyw wobec obecnego związku. Oszacowanie, że jakość alternatyw partnera jest wysoka, może nasilać tendencję do wykorzystywania różnych strategii utrzymywania go przy sobie, w tym indukowania zazdrości. Z drugiej strony, indukowanie, będące strategią efektywną, ale i wywołującą znaczne niebezpieczeństwo zerwania relacji (Barnett i in., 1995; Buss, 2002; Puente, Cohen, 2003), powinno być praktykowane w miarę ostrożnie, zwłaszcza wobec partnera, który łatwiej może nawiązać inne relacje romantyczne.

Namiętność, intymność i zaangażowanie a wzbudzanie zazdrości u partnera. Sternberg (1986) zaproponował triadyczną teorię miłości, w której wyróżnił trzy podstawowe komponenty więzi romantycznej: intymność, namiętność i zaangażowanie. Intymność odnosi się do pozytywnych uczuć do partnera oraz zachowań odpowiadających za budowanie przywiązania, bliskości i zależności między partnerami. Namiętność charakteryzuje się silną motywacją do połączenia się z partnerem, występowaniem silnych negatywnych i pozytywnych emocji oraz podwyższonym pobudzeniem fizjologicznym. Zaangażowanie obejmuje z kolei myśli, decyzje i wszelkie działania zorientowane na utworzenie i podtrzymanie trwałego związku między partnerami. Knobloch, Solomon i Cruz (2001) wykazali, że intymność łączy się ujemnie z doświadczeniem emocjonalnej zazdrości. Rydell, McConnell i Bringle (2004) pokazali, że osoby bardziej zaangażowane w związek w sytuacji zagrożenia relacji doświadczają silniej zazdrości. Ludzie silnie zaangażowani w związek prezentują również relatywnie wyższą gotowość do zwiększenia zaangażowania swojego partnera (Rusbult i in., 1998; White, 1980). Zależność między namiętnością a zazdrością w odmianie patologicznej przyjmuje postać syndromu Otella (Cipriani, Vedovello, Nuti, di Fiorino, 2012). W postaci normatywnej namiętność uznaje się natomiast za istotny korelat, a nawet składnik kompleksowego doświadczenia zazdrości (Guerrero i in., 2005).

Spodziewano się, że poszczególne komponenty będą odmiennie związane z gotowością do indukowania zazdrości u partnera. Intymność powinna wiązać się w sposób negatywny z indukowaniem zazdrości. Wyższa intymność może uruchamiać motywację do poszukiwania bardziej konstruktywnych strategii wpływania na partnera i unikania zachowań, które mogłyby skutkować pogorszeniem jakości relacji. Z kolei zarówno namiętność, jak i zaangażowanie powinny wiązać się pozytywnie z gotowością do wzbudzania zazdrości. Zazdrość u osób o wyższym poziomie namiętności może stanowić wynik tendencji do poszukiwania silnych emocji w relacji romantycznej oraz wysokiej wrażliwości na przejawy obniżonej bliskości z partnerem. Z kolei u osób o wysokim poziomie zaangażowania tendencja do indukowania zazdrości będzie silnie związana z motywacją do utrzymania związku.

CELE BADANIA I HIPOTEZY

W przedstawianym badaniu podjęto analizę gotowości do wzbudzania zazdrości u partnera bliskiego związku, traktowanej jako strategia wywierania wpływu w bliskiej relacji. Przewidywano, że można wyróżnić kilka typów technik indukowania zazdrości (Sheets i in., 1997).

Sprawdzano również, jakie jest nasilenie gotowości do wykorzystywania tej techniki wpływu oraz jakie są jej indywidualne i diadyczne uwarunkowania. Na podstawie, przeprowadzonego powyżej, przeglądu literatury na temat korelatów doświadczania zazdrości oraz wywierania wpływu w bliskiej relacji, postawiono osiem hipotez dotyczących przewidywanych uwarunkowań gotowości do wzbudzania zazdrości u partnera:

Hipoteza 1: Doświadczenie zazdrości jest predyktorem gotowości do indukowania zazdrości u partnera.

Hipoteza 2: Lękowy wymiar przywiązania jest predyktorem gotowości do indukowania zazdrości u partnera.

Hipoteza 3: Kobiety mają wyższą gotowość do indukowania zazdrości u partnera.

Hipoteza 4: Psychiczna męskość i psychiczna kobiecość są predyktorami gotowości do indukowania zazdrości u partnera.

Hipoteza 5: Uzależnienie samooceny od jakości bliskiego związku jest predyktorem gotowości do indukowania zazdrości u partnera.

Hipoteza 6: Niższa postrzegana atrakcyjność własna i wyższa postrzegana atrakcyjność partnera są predyktorami gotowości do indukowania zazdrości u partnera.

Hipoteza 7: Niższa postrzegana jakość alternatyw własnych jest predyktorem gotowości do indukowania zazdrości u partnera.

Hipoteza 8a: Namietność i zaangażowanie są predyktorami gotowości do indukowania zazdrości u partnera.

Hipoteza 8b: Intymność jest predyktorem braku gotowości do indukowania zazdrości u partnera.

METODA

Osoby badane

Badaniami objęto 141 osób pozostających w bliskich związkach. Grupę badaną stanowiło 70 mężczyzn i 71 kobiet. Średni wiek badanych wynosił 28,49 roku ($SD = 11,93$; $min = 16,00$; $max = 71,00$; $mdn = 24,00$). W chwili badania 35 osób (24,82%) pozostawało w związku małżeńskim, 16 (11,35%) – w stanie narzeczeństwa, 90 (63,82%) – w związku nieformalnym. Średnia długość bliskiego związku wyniosła 7,36 roku (88,29 mies., $SD = 127,61$).

Narzędzia badawcze

Pomiar zmiennych niezależnych

Wielowymiarowa skala zazdrości (Elphinston, Feeney, Noller, 2011; tłumaczenie własne). Kwestionariusz służy do badania trzech aspektów doświadczania zazdrości w bliskiej relacji: poznawczego, afektywnego, behawioralnego (Pfeiffer, Wong, 1989). Poznawczy aspekt zazdrości odnosi się do przekonań lub poglądów podmiotu

o niewierności partnera lub jego zainteresowaniu innymi osobami (np. „Spodziewam się, że X może interesować się kimś innym”; pięć pozycji; $\alpha = 0,88$). Aspekt afektywny wyraża siłę negatywnej reakcji emocjonalnej na potencjalne oznaki niewierności partnera (np. „X flirtuje z inną kobietą”; siedem pozycji; $\alpha = 0,86$). Aspekt behawioralny natomiast opisuje konkretne działania podejmowane w związku z doświadczeniem zazdrości (np. „Przeszukuję szuflady, torby i kieszenie X-a”; sześć pozycji; $\alpha = 0,80$). Rzetelności skal w oryginalnym narzędziu wynosiły kolejno: 0,85; 0,84; 0,86. Pozycje skali są oceniane na skali siedmiostopniowej, typu Likerta (od *nigdy* do *bardzo często* dla poznawczego i behawioralnego aspektu zazdrości, a od *bardzo przyjemnie* do *bardzo nieprzyjemnie* – dla afektywnego aspektu zazdrości). Poszczególne podskale korelowały ze sobą na poziomie niskim lub umiarkowanym: *Skale: poznawcza z emocjonalną* ($r = 0,12$; $p = ni$), *poznawcza z behawioralną* ($r = 0,44$; $p = 0,05$), a *emocjonalna – z behawioralną* ($r = 0,23$; $p = 0,05$).

Skala doświadczeń w bliskich związkach (Wei i in., 2007; tłumaczenie własne). Skala służy do pomiaru dwóch wymiarów przywiązania: *Unikania* (np. „Chcę być bliżej z moim partnerem, ale wciąż się powstrzymuję”; sześć pozycji; $\alpha = 0,69$) i *Lęku* („Martwię się, że mój partner nie będzie dbał o mnie tak bardzo jak ja o niego”; pięć pozycji; $\alpha = 0,62$). Ze skali *Lęk* wykluczono jedną pozycję („Raczej nie przejmuję się tym, że mogę zostać opuszczona”), która odznaczała się bardzo niską mocą dyskryminacyjną ($r = -0,003$) i w znaczący sposób obniżała rzetelność podskali ($\alpha = 0,51$). Słabość tej pozycji może wynikać z użycia słowa „raczej”, które w niezamierzony sposób osłabia treść pozycji. Rzetelności skal w oryginalnym narzędziu osiągały wartości powyżej $\alpha = 0,77$. Pozycje narzędzia są oceniane na skali siedmiostopniowej (1 – *zdecydowanie się nie zgadzam*; 7 – *zdecydowanie się zgadzam*). Podskale narzędzia były niezależne od siebie ($r = -0,004$; $p = ni$).

Skala samooceny warunkowanej związką (Knee i in., 2008; tłumaczenie własne). Narzędzie służy do badania stopnia, w jakim funkcjonowanie w bliskiej relacji jest istotne dla poczucia własnej wartości. Narzędzie obejmuje 11 pozycji (np. „Czuję się lepiej, gdy wszystko układa się dobrze w moim związku”, „Moje poczucie własnej wartości w dużej mierze opiera się na tym, jak dobrze układa się w moim związku”), ocenianych na skali siedmiostopniowej (1 – *zdecydowanie się nie zgadzam*; 7 – *zdecydowanie się zgadzam*). W bieżącym badaniu skala odznaczała się zadowalającą rzetelnością $\alpha = 0,69$ (w oryginalnym narzędziu $\alpha = 0,88$).

Atrakcyjność własna i partnera. Atrakcyjność własną i partnera osoby badane oceniały na skali siedmiostopniowej od 1 – *mało atrakcyjny/a* do 7 – *bardzo atrakcyjny/a*. (analogicznie do badań Mandal, 2008)

Atrakcyjność alternatyw własna i partnera. Jakość alternatyw własnych i partnera mierzono jako szacowany przez osobę badaną czas, który w jej opinii ona i partner potrzebował(a)by na znalezienie nowego partnera, w sytuacji zakończenia aktualnego związku (Rusbult i in., 1998). Czas ten badani szacowali na skali siedmiostopniowej (1 – *do miesiąca*; 2 – *do pół roku*; 3 – *do roku*; 4 – *powyżej roku*; 5 – *powyżej 5 lat*; 6 – *powyżej 10 lat*; 7 – *nigdy nie znajdę takiego, jak mój obecny partner*).

Skala namiętności, intymności i zaangażowania (Wojciszke, 1993). Kwestionariusz służy do pomiaru poziomu składników miłości według koncepcji Sternberga (1986). Obejmuje trzy skale: *Namiętność* (np. „X potrafi dodać mi otuchy”; 6 pozycji; $\alpha = 0,86$), *Intymność* („Wspomnienia wspólnych chwil z X często na nowo wzbudzają we mnie pożądanie”; sześć pozycji; $\alpha = 0,88$) oraz *Zaangażowanie* („Rezygnuję z realizowania niektórych własnych pragnień, jeżeli zagrażałoby to mojemu związkowi z X”; siedem pozycji; $\alpha = 0,85$). Odpowiedzi są udzielane przez osoby badane na skali pięciostopniowej (1 – *zupełnie się nie zgadzam*; 5 – *zupełnie się zgadzam*). Badane zmienne korelowały ze sobą na poziomie niskim lub umiarkowanym: *Intymność* i *Namiętność* ($r = 0,41$; $p = 0,05$), *Intymność* i *Zaangażowanie* ($r = 0,32$; $p = 0,05$), a *Namiętność* i *Zaangażowanie* ($r = 0,42$; $p = 0,05$).

Inwentarz płci psychologicznej (IPP; Bem, 1974; w polskiej wersji: Kuczyńska, 1992). Inwentarz służy do oceny poziomu kobiecości i męskości osób badanych. Składa się z 35 przymiotników, wśród których 15 zostało skategoryzowanych do skali *Kobiecość* (wrażliwy, troskliwy; $\alpha = 0,80$), a 15 do skali *Męskość* (dominujący, niezależny; $\alpha = 0,83$). W bieżącym badaniu uzyskano nieznacznie wyższe poziomy rzetelności w obu skalach niż w badaniach oryginalnych (skala *Kobiecość*: $r_{tt} = 0,78$; skala *Męskość*: $r_{tt} = 0,78$). Stopień, w jakim każda z cech charakteryzuje osobę badaną, jest oceniany na skali pięciostopniowej (1 – *zupełnie taki nie jestem*, 5 – *taki właśnie jestem*).

Pomiar zmiennych zależnych

Kwestionariusz strategii wywoływania zazdrości. Kwestionariusz opracowany został przez autorów na potrzeby prezentowanych badań na podstawie listy sytuacji i zachowań wywołujących zazdrość, zaproponowanej przez Sheetsa i współpracowników (1997). Kategoryzacja ta obejmuje cztery grupy strategii: okazywanie zainteresowania kimś innym (np. „Mówię partnerowi o innym mężczyźnie, że jest atrakcyjny i dobrze wygląda”; sześć strategii); bycie przedmiotem zainteresowania osoby trzeciej (np. „Opowiadam swojemu partnerowi, że jakiś inny mężczyzna chciał się ze mną umówić”; sześć strategii); odwołania do wcześniejszych relacji (np. „Opowiadam swojemu partnerowi o swoich wcześniejszych związkach”; sześć strategii); dwuznaczne sceny („Gdy mój partner jest u mnie, sugeruję, że nie mogę odebrać przy nim dzwoniącego telefonu”; sześć strategii). Pozyccje przeformułowano

Tabela 1

Wyniki analizy czynnikowej pozycji Kwestionariusza strategii wywoływania zazdrości

	Czynnik 1	Czynnik 2	Czynnik 3	Czynnik 4
<i>Partner okazuje zainteresowanie kimś innym:</i>				
Mówię partnerowi o innym mężczyźnie, że jest atrakcyjny i dobrze wygląda	0,60	0,413	0,411	
Gdy jestem na przyjęciu z moim partnerem, tańczę z innymi mężczyznami	0,58			
Sprawiam wrażenie, że interesuję się znajomym mojego partnera				0,53
Kiedy spotykamy któregoś z moich współpracowników, zaczynam z tym mężczyzną flirtować	0,47			0,56
W obecności mojego partnera nawiązuję rozmowę z innym mężczyzną, podczas której często spoglądam w oczy temu mężczyźnie	0,51	0,41		
Rozmawiam z jakimś atrakcyjnym mężczyzną, którego nie lubi mój partner	0,73	0,53		

ciąg dalszy tabeli 1 na następnej stronie

ciąg dalszy tabeli 1 z poprzedniej strony

	Czynnik 1	Czynnik 2	Czynnik 3	Czynnik 4
<i>Ktoś inny okazuje zainteresowanie Twoim partnerem:</i>				
Opowiadam swojemu partnerowi, że jakiś inny mężczyzna chciał się ze mną umówić		0,63	0,45	
Proszę przyjaciół, aby wspomnieli mojemu partnerowi, że interesują się mną inni mężczyźni				0,70
Mówię swojemu partnerowi, że jakiś mężczyzna, z którym rozmawiałam, wydawał się ze mną flirtować		0,73		
Opowiadam swojemu partnerowi, że jakiś inny mężczyzna często się we mnie wpatruje	0,45	0,81		
Pokazuję swojemu partnerowi wiadomości, które dostałam od cichego wielbiciela		0,82		
Opowiadam partnerowi, że inny mężczyzna dzwoni i pisze do mnie		0,91		
<i>Wcześniejsze relacje:</i>				
Opowiadam swojemu partnerowi o swoich wcześniejszych związkach			0,83	
Opowiadam swojemu partnerowi, o rzeczach, które miałam w zwyczaju robić ze swoimi byłymi chłopakami			0,76	
Rozmawiam z matką swojego byłego chłopaka	0,50			
Opowiadam partnerowi, że niedawno miałam okazję rozmawiać ze swoim byłym chłopakiem, który mieszka w moim rodzinnym mieście. Niedługo później oznajmiam, że decyduję się wyjechać na weekend w rodzinne strony				0,74
Opowiadam partnerowi o innych mężczyznach, z którymi kiedyś łączyły mnie zażyłe stosunki			0,64	
Na imprezie trzymam się blisko mojego byłego partnera				0,59
<i>Dwuznaczne sceny:</i>				
Mój partner wybiera się ze znajomymi do pubu. Aby wywołać jego podejrzenia, dobrze się ubieram i „daję się niespodziewanie przytąpać” w tym samym klubie				0,74
Gdy mój partner jest u mnie, sugeruję, że nie mogę odebrać przy nim dzwoniącego telefonu				0,66
Stroję się, gdy wychodzę ze znajomymi bez mojego partnera	0,75			
Gdy mój partner wychodzi ze swoimi starymi znajomymi, od razu aranżuję spotkanie ze swoimi przyjaciółkami	0,49			
Dzwonię do swojego partnera, mówiąc, że jestem u innego mężczyzny		0,57		
Opowiadam partnerowi o szkolnych przyjaźniach z innymi mężczyznami	0,47	0,65		
Wartość własna	7,02	2,28	2,00	1,50
% wyjaśnianej wariancji	29,24	9,50	8,23	6,11

Uwaga. W tabeli uwzględniono ładunki czynnikowe o wartościach wyższych niż 0,40.

w sposób, który umożliwił pomiar oceny własnej gotowości do wykorzystywania poszczególnych strategii wywoływania zazdrości u partnera. Każdą pozycję oceniano na skali siedmiostopniowej (1 – w ogóle nie byłbym skłonny się tak zachować; 7 – zdecydowanie mógłbym się

tak zachować). Przeprowadzono eksploracyjną analizę czynnikową pozycji kwestionariusza, stosując rotację Oblimin, $KMO = 0,823$; χ^2 Bartletta = 1365,365; $df = 276$; $p = 0,001$. Na podstawie kryterium Kaisera oraz testu osypiska przyjęto rozwiązanie czteroczynnikowe, które

wyjaśniało łącznie 53,08% wariancji uwzględnionych zmiennych. Wyniki analizy struktury czynnikowej przedstawiono w tabeli 1.

Czynnik pierwszy odpowiadał grupie strategii okazywania zainteresowania osobą trzecią (np. „Rozmawiam z jakimś atrakcyjnym mężczyzną, którego nie lubi mój partner”; sześć pozycji; $\alpha = 0,75$). Czynnik drugi silnie łądował strategię zorientowaną na zademonstrowanie partnerowi, że jest się obiektem zainteresowania innych osób (np. „Pokazuję swojemu partnerowi wiadomości, które dostałam od cichego wielbiciela”; siedem pozycji; $\alpha = 0,87$). Czynnik trzeci silnie łądował tylko trzy strategię, odnoszące się do przywoływania wcześniejszych związków w celu wywołania zazdrości u partnera (np. „Opowiadam swojemu partnerowi o swoich wcześniejszych związkach”; trzy pozycje; $\alpha = 0,73$). Czynnikiem czwartym były silnie nasycone strategię posługiwania się przebiegłością, wykorzystywaniem dwuznaczności i niejasności w celu wywołania zazdrości (np. „Mój partner wybiera się ze znajomymi do pubu. By wywołać jego podejrzenia, dobrze się ubieram i daję się niespodziewanie «przyłapać» w tym samym klubie”; siedem pozycji; $\alpha = 0,78$). Na wynikach skal narzędzia przeprowadzono analizę konfirmacyjną, która wykazała, że cztery wskaźniki, odpowiadające grupom technik wywołania zazdrości, są nasycone jednym czynnikiem ogólnym, $\chi^2 = 3,93$; $df = 2$; $p = 0,14$; GFI = 0,99; AGFI = 0,93; RMSEA = 0,08. W dalszych analizach posługiwano się zatem także ogólnym wskaźnikiem skłonności do wywoływania zazdrości, który miał zadowalającą rzetelność, $\alpha = 0,88$. Przygotowane narzędzie jest trafne treściowo, obejmując wyróżnione w literaturze zróżnicowane strategię indukowania zazdrości u partnera. Wartość

psychometryczną kwestionariusza należałoby jednak potwierdzić w dalszych analizach.

Procedura

Metodą doboru osób badanych była procedura *snowball*. Badani otrzymywali zestaw kwestionariuszy ułożonych w losowej kolejności, które wypełniali bez ograniczeń czasowych. Badania były anonimowe. Osoby badane nie dostawały wynagrodzenia za udział w projekcie.

REZULTATY

Strategie wzbudzania zazdrości u partnera oraz poziom gotowości do posługiwania się nimi

Średnie i odchylenia standardowe gotowości do posługiwania się określonymi strategiami indukowania zazdrości przedstawiono w tabeli 2.

Zastosowanie analizy wariancji w schemacie 2 (mężczyzna vs. kobieta; czynnik międzygrupowy) \times 4 (typ strategii wzbudzania zazdrości; czynnik wewnątrzgrupowy) ujawniło efekt główny typu strategii indukowania zazdrości, $F(3, 405) = 77,67$; $p = 0,001$; $\eta_p^2 = 0,37$. W testach *post-hoc*, z zastosowaniem metody Scheffego wykazano, że osoby badane cechowała znacząco silniejsza gotowość do posługiwania się strategią okazywania zainteresowania inną osobą i prezentowania, że jest się obiektem zainteresowania innych osób, niż strategię posługiwania się dwuznacznością ($p = 0,001$) oraz strategię odwoływania się do wcześniejszych relacji ($p = 0,053$). Gotowość do posługiwania się strategią odwołań do wcześniejszych relacji była również znacząco wyższa niż gotowość do wykorzystywania dwuznaczności ($p = 0,001$). Efekt główny płci był marginalnie istotny, $F(1, 135) = 3,25$; $p = 0,07$; $\eta_p^2 = 0,02$, podobnie jak efekt interakcji płci

Tabela 2

Średnie, odchylenia standardowe i różnice międzypłciowe w strategiach wywołania zazdrości

	Ogółem (kobiety i mężczyźni)		Kobiety		Mężczyźni		t	d-Cohena
	M	SD	M	SD	M	SD		
Okazywanie zainteresowania inną osobą	3,21a	1,26	3,50	1,17	2,89	1,28	-2,92**	0,48
Demonstrowanie, że jest się przedmiotem czyjegoś zainteresowania	3,06a	1,49	3,23	1,51	2,88	1,46	-1,41	0,23
Odwoływanie się do wcześniejszych związków	2,74b	1,36	2,76	1,43	2,71	1,29	-0,20	0,04
Wykorzystywanie dwuznaczności	1,60c	0,80	1,66	0,87	1,54	0,72	-0,90	0,15
Gotowość do indukowania zazdrości – ogółem	2,65	0,93	2,79	0,96	2,50	0,89	-1,80†	0,31

Uwaga. W kolumnach średnie oznaczone odmiennymi literami różnią się istotnie od siebie; ** $p < 0,01$; † $p < 0,07$.

Tabela 3

Korelacje między zmiennymi indywidualnymi a strategiami wywoływania zazdrości u partnera

	M (SD)	Okazywanie zainteresowania inną osobą	Demonstrowanie, że jest się przedmiotem czyjegoś zainteresowania	Odwoływanie się do wcześniejszych związków	Wykorzystywanie dwuznaczności	Gotowość do indukowania zazdrości – ogółem
Doświadczenie zazdrości (skala poznawcza; 1–7)	1,69 (1,02)	0,26**	0,10	0,12	0,21*	0,22*
Doświadczenie zazdrości (skala emocjonalna; 1–7)	5,79 (0,93)	–0,24**	–0,22*	–0,16†	–0,30**	–0,29**
Doświadczenie zazdrości (skala behawioralna; 1–7)	2,35 (1,08)	0,27**	0,22*	0,10	0,21*	0,26**
Lęk (1–7)	3,06 (1,01)	0,09	–0,09	–0,05	0,29**	0,04
Unikanie (1–7)	2,33 (0,95)	0,18*	0,11	0,20*	0,25**	0,23**
Męskość (1–5)	3,35 (0,56)	–0,04	0,05	0,23*	0,09	0,11
Kobiecość (1–5)	3,62 (0,50)	0,10	0,13	0,09	–0,07	0,10
Uzależnienie samooceny od jakości związku (1–7)	5,31 (0,71)	–0,15	–0,05	0,10	–0,10	–0,05

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; † $p < 0,07$.

Tabela 4

Korelacje między zmiennymi diadycznymi a strategiami wywoływania zazdrości

	M (SD)	Okazywanie zainteresowania inną osobą	Demonstrowanie, że jest się przedmiotem czyjegoś zainteresowania	Odwoływanie się do wcześniejszych związków	Wykorzystywanie dwuznaczności	Gotowość do indukowania zazdrości – ogółem
Atrakcyjność własna (1–7)	4,64 (1,15)	0,12	0,09	–0,01	0,00	0,07
Atrakcyjność partnera (1–7)	5,79 (1,06)	–0,24**	–0,01	0,07	–0,15†	–0,09
Jakość alternatyw własna (1–7)	3,58 (1,98)	0,27**	0,24**	0,14	0,29**	0,30**
Jakość alternatyw partnera (1–7)	4,19 (1,90)	0,00	0,03	0,12	0,07	0,07
Intymność (1–5)	4,19 (0,71)	–0,13	0,14	0,08	–0,10	0,02
Namiętność (1–5)	3,86 (0,77)	–0,14	0,20**	0,06	–0,13	0,03
Zaangażowanie (1–5)	3,76 (0,71)	–0,24**	0,11	0,14	–0,07	< 0,01

** $p < 0,01$; † $p < 0,07$.

i typu strategii wzbudzania zazdrości, $F(3, 405) = 2,38$; $p = 0,07$; $\eta_p^2 = 0,017$. Wyniki porównań międzypłciowych zamieszczono w tabeli 2.

Indywidualne uwarunkowania gotowości do wzbudzania zazdrości u partnera

Korelacje między zmiennymi indywidualnymi a gotowością do posługiwania się strategią indukowania zazdrości przedstawiono w tabeli 3.

Poznawczy i behawioralny aspekt doświadczania zazdrości oraz unikanie jako wymiaru przywiązania wiązały się pozytywnie z gotowością do indukowania zazdrości u partnera, $0,05 \leq r^2 \leq 0,073$. Afektywny aspekt doświadczania zazdrości był negatywnym predyktorem gotowości do wzbudzania u partnera zazdrości, $0,05 \leq r^2 \leq 0,09$. Płeć psychiczna nie wiązała się

w sposób istotny z gotowością do indukowania zazdrości, poza korelacją męskości ze strategią odwoływania się do wcześniejszych relacji, $r^2 = 0,053$. Lęk, jako wymiar przywiązania, wiązał się pozytywnie tylko z gotowością do posługiwania się strategią dwuznaczności, $r^2 = 0,084$.

Diadyczne uwarunkowania gotowości do wzbudzania zazdrości u partnera

Korelacje między zmiennymi diadycznymi a gotowością do posługiwania się strategią indukowania zazdrości przedstawiono w tabeli 4.

Wśród zmiennych diadycznych wyłącznie oszacowanie jakości własnych alternatyw wiązało się pozytywnie z gotowością do indukowania zazdrości u innych osób, $0,057 \leq r^2 \leq 0,09$. Okazywanie zainteresowania inną osobą jako strategia indukowania zazdrości u partnera

Tabela 5
Wyniki analizy czynnikowej zmiennych niezależnych

	Czynnik 1 (Lęk odczuwany w związku)	Czynnik 2 (Atrakcyjny partner i silna namiętność)	Czynnik 3 (Pewność odczuwana w związku i psychiczna kobiecość)	Czynnik 4 (Atrakcyjność własna i psychiczna męskość)	Czynnik 5 (Poczucie alternatywy dla związku)
Doświadczanie zazdrości (skala poznawcza)	0,70				
Doświadczanie zazdrości (skala emocjonalna)		0,39			
Doświadczanie zazdrości (skala behawioralna)	0,80				
Lęk	0,68				
Unikanie			-0,71		
Męskość		0,42		0,67	
Kobiecość			0,58	0,47	
Uzależnienie samooceny od jakości związku			0,69		
Atrakcyjność własna				0,88	
Atrakcyjność partnera		0,84			
Jakość alternatyw własna					0,86
Jakość alternatyw partnera					0,86
Intymność			0,76		
Namiętność		0,73	0,47		
Zaangażowanie			0,71		
Wartość własna	2,24	1,42	3,29	1,13	1,75
% wyjaśnianej wariancji	14,94	9,48	21,94	7,52	11,69

Uwaga. W tabeli uwzględniono ładunki czynnikowe o wartościach wyższych niż 0,40.

było ujemnie skorelowane z oszacowaniem atrakcyjności partnera i zaangażowaniem w związku, $r^2 = 0,058$. Namiętność z kolei stanowiła pozytywny korelat strategii demonstrowania, że jest się przedmiotem zainteresowania innych osób, $r^2 = 0,04$.

Predyktory gotowości do wzbudzenia zazdrości u partnera

Mając na celu ustalenie porządku istotnościowego w zakresie wyżej przeanalizowanych korelatów indywidualnych i diadycznych tendencji do indukowania zazdrości, przeprowadzono hierarchiczną analizę regresji. Z uwagi na silne skorelowanie niektórych predyktorów, jako czynność przygotowawczą do analizy regresji, przeprowadzono analizę czynnikową na uwzględnionych zmiennych niezależnych, $KMO = 0,614$; χ^2 Bartletta = 559,377; $df = 105$; $p = 0,001$. Analiza została przeprowadzona znormalizowaną metodą Oblimin i ujawniła pięć czynników, które wyjaśniały łącznie 65,58% wariancji zmiennych i były słabo skorelowane, $r^2 \leq 0,16$. Ładunki czynnikowe przedstawiono w tabeli 5.

Czynnik 1 zinterpretowano jako „lęk odczuwany w związku”, czynnik 2 jako „atrakcyjny partner i silna namiętność”, czynnik 3 – „pewność odczuwaną w związku i psychiczną kobiecość”, czynnik 4 – „atrakcyjność własną i psychiczną męskość”, a czynnik 5 jako „poczucie alternatywy dla związku”. Na podstawie uzyskanych wyników przygotowano odpowiednie zmienne niezależne, które obliczono jako średnią wystandaryzowanych wyników w każdej ze zmiennych niezależnych o najsilniejszych ładunkach na poszczególnych czynnikach.

Przeprowadzono następnie hierarchiczną analizę regresji zarówno dla poszczególnych strategii indukowania zazdrości, jak i dla wyniku ogólnego. W kroku pierwszym włączano płeć i wiek, co miało na celu kontrolowanie związku tych zmiennych z gotowością do indukowania zazdrości. W drugim kroku włączano zmienne niezależne uzyskane po analizie czynnikowej. Wyniki analiz zobrazowano w tabeli 6.

W modelu dla gotowości do posługiwania się strategią okazywania zainteresowania inną osobą, $F(7, 129) = 4,63$; $p = 0,001$; $R^2 = 0,20$, czynnik 1 („lęk odczuwany w związku

Tabela 6
Wyniki hierarchicznej analizy regresji dla strategii wywoływania zazdrości

	Okazywanie zainteresowania inną osobą		Demonstrowanie, że jest się przedmiotem czyjś zainteresowania		Odwoływanie się do wcześniejszych związków		Wykorzystywanie dwuznaczności		Gotowość do indukowania zazdrości – ogółem	
	$R^2 / \Delta R^2$	β	$R^2 / \Delta R^2$	β	$R^2 / \Delta R^2$	β	$R^2 / \Delta R^2$	β	$R^2 / \Delta R^2$	β
Krok 1.	0,06*		0,09**		0,08**		0,007		0,08**	
Płeć		0,25		0,13		0,02		0,08		0,16†
Wiek		-0,07		-0,28**		-0,28**		0,04		-0,23**
Krok 2.	0,14***		0,06		0,05		0,17***		0,07**	
Płeć		0,16		0,03		0,07		0,005		0,04
Wiek		-0,08		-0,30**		-0,30**		0,07		-0,24*
Lęk odczuwany w związku		0,26**		0,14		0,14		0,29**		0,26**
Atrakcyjny partner i silna namiętność		-0,25*		-0,21*		-0,20†		-0,22*		-0,29**
Pewność odczuwana w związku i psychiczna kobiecość		-0,07		0,23*		0,18†		-0,07		0,12
Atrakcyjność własna i psychiczna męskość		0,10		-0,003		0,04		0,08		0,06
Poczucie alternatywy dla związku		-0,03		-0,02		0,01		-0,11		-0,04

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$; † $p < 0,07$

ku”) był pozytywnym, a czynnik 2 („atrakcyjny partner i silna namiętność”) – negatywnym predyktorem stosowania tej strategii. W modelu dla gotowości do posługiwania się strategią demonstrowania, że jest się przedmiotem czyjegoś zainteresowania, $F(7, 129) = 3,30$; $p = 0,003$; $R^2 = 0,15$, nie uzyskano istotnej zmiany R^2 w kroku drugim, tj. po wprowadzeniu do modelu badanych predyktorów. Podstawową zmienną wyjaśniającą wariancję zmiennej zależnej był wiek osób badanych, który stanowił negatywny predyktor posługiwania się analizowaną strategią. W pełnym modelu istotnymi predyktorami były również: negatywnym – czynnik 2 („atrakcyjny partner i silna namiętność”) i pozytywnym – czynnik 3 („pewność odczuwana w związku i psychiczna kobiecość”). Podobny układ wyników odnotowano dla gotowości do odwoływania się do wcześniejszych związków, $F(7, 129) = 2,66$; $p = 0,013$; $R^2 = 0,13$. Wprowadzenie zmiennych niezależnych w kroku drugim nie spowodowało istotnej zmiany R^2 . Negatywnym predyktorem stosowania analizowanej strategii był ponownie wiek osób badanych. W pełnym modelu istotnym negatywnym predyktorem był czynnik 2 („atrakcyjny partner i silna namiętność”), a pozytywnym – czynnik 3 („pewność odczuwana w związku i psychiczna kobiecość”). W modelu dla gotowości do wykorzystywania dwuznaczności, $F(7, 129) = 3,91$; $p = 0,001$; $R^2 = 0,18$, istotnym pozytywnym predyktorem był czynnik 1 („lęk odczuwany w związku”), negatywnym zaś – czynnik 2 („atrakcyjny partner i silna namiętność”). W analizie dla ogólnego wskaźnika gotowości do indukowania zazdrości uzyskano istotny statystycznie model, $F(7, 129) = 4,26$; $p = 0,001$; $R^2 = 0,19$, w którym pozytywnym predyktorem gotowości do indukowania zazdrości był czynnik 1 („lęk odczuwany w związku”), a predyktorami negatywnymi – wiek oraz czynnik 2 („atrakcyjny partner i silna namiętność”).

DYSKUSJA

Przedmiotem przedstawianych analiz i badań było wzbudzanie zazdrości u partnera rozumiane jako technika wywierania wpływu w romantycznych związkach. Przeprowadzone badania pokazały, że można wyróżnić cztery grupy technik indukowania zazdrości u partnera: okazywanie zainteresowania kimś innym, demonstrowanie partnerowi, że jest się obiektem zainteresowania osoby trzeciej, przywoływanie informacji o relacjach z wcześniejszymi partnerami lub prokurowanie dwuznacznych sytuacji, dających podstawy do podejrzewania partnera o jakąś formę zdrady (por. Buss, 2002; Sheets i in., 1997). Analiza różnic w gotowości do stosowaniu wskazanych strategii wykazała, że preferowanymi technikami wzbudzania zazdrości u partnera były: okazywanie

zainteresowania kimś innym oraz demonstrowanie, że jest się obiektem czyjegoś zainteresowania. Najbardziej wybierana była strategia oparta na doprowadzaniu do dwuznacznych sytuacji.

Gotowość do stosowania strategii indukowania zazdrości u partnera ma porównywalne nasilenie w stosunku do innych strategii wywierania wpływu w bliskiej relacji (Buss, Gomes, Higgins, Lauterbach, 1987). W badaniach Mandal (2008) gotowość do stosowania takich „negatywnych” technik wpływu wobec partnera, jak: wymuszanie, nieodzywanie się i błaganie miały podobne wielkości, $M = \langle 1,95; 3,07 \rangle$, jak stwierdzone w bieżącym badaniu w strategiach indukowania zazdrości, $M = \langle 1,60; 3,21 \rangle$. Techniki wzbudzania zazdrości u partnera można zatem uznać za „równoważną” do opisanych w literaturze „negatywnych” strategii wywierania wpływu w bliskiej relacji. Stosunkowo niska (w porównaniu z technikami „pozytywnymi”, np. z techniką czarowania i argumentowania) częstość stosowania techniki indukowania zazdrości wynika z tego, że nie jest ona przyjemna dla poddawanej jej działaniu partnera, a jako taka może być uznana za zbyt ryzykowną z perspektywy trwałości i dobrostanu bliskiej relacji.

Gotowość do posługiwania się strategiami wzbudzania zazdrości u partnera jest uwarunkowana zarówno czynnikami indywidualnymi, jak i zmiennymi opisującymi funkcjonowanie związku. Najsilniejszymi indywidualnymi korelatami zazdrości w omawianym badaniu okazały się poznawcze, emocjonalne i behawioralne aspekty doświadczania zazdrości. W badaniu potwierdzono hipotezę 1, mówiącą, że doświadczanie zazdrości jest predyktorem gotowości do stosowania strategii wzbudzania zazdrości u partnera. Interesującym wynikiem było stwierdzenie, że poznawcze (podejrzewanie, że partner jest zaangażowany w związek z inną osobą) i behawioralne (czynności podejmowane, aby sprawdzać wierność partnera) aspekty doświadczania zazdrości korelują pozytywnie z gotowością do wzbudzania zazdrości, podczas gdy intensywność emocjonalnego doświadczania zazdrości jest ujemnym korelatem gotowości do indukowania zazdrości u partnera. Uzyskany wzorzec relacji nawiązuje do rozróżnienia zazdrości prewencyjnej i reaktywnej (Buunk, 1997). Zazdrość prewencyjna polega na podejmowaniu czynności zaradczych w celu utrzymania partnera. Podejrzliwość wobec niego (zazdrość poznawcza), której przejawem jest podejmowanie czynności sprawdzających (zazdrość behawioralna), mają istotne znaczenie prewencyjne w odniesieniu do trwałości związku. Indukowanie zazdrości należałoby w tej perspektywie uznać za zachowanie „prewencyjne”, chroniące związek. Wzbudzenie zazdrości może bowiem spowodować

większe zaangażowanie partnera, a co najmniej zweryfikować siłę jego zaangażowania w relację (Buss, 2002). Zazdrość reaktywna odnosi się z kolei do siły reakcji emocjonalnej na oznaki niewierności partnera. Intensywne emocjonalne doświadczanie zazdrości koreluje ujemnie z gotowością do indukowania zazdrości. Można przypuszczać, że osoby o dużym nasileniu dystresu związanego z oznakami zagrożenia w bliskim związku są silniej motywowane do podejmowania zachowań o konstruktywnym charakterze (Guerrero i in., 1995). Odwetowe indukowanie zazdrości niesie natomiast ze sobą groźbę pogorszenia relacji, dlatego silne doświadczenie zazdrości będzie hamować tendencję do jej indukowania u partnera.

Lęk przywiązaniowy korelował dodatnio z poznawczym i behawioralnym aspektem zazdrości. Zmienne te były silnie nasycone przez wspólny czynnik, określony jako lęk odczuwany w związku. Okazał się on istotnym predyktorem gotowości do indukowania zazdrości. W sytuacji zagrożenia związku osoby o wysokim natężeniu lękowego przywiązania reagują silnym skupieniem na własnych negatywnych emocjach oraz silnym gniewem (Mikulincer, Shaver, 2009). Podwyższona gotowość do indukowania zazdrości u osób o wysokim przywiązaniu lękowym prawdopodobnie wynika z intencji wzbudzenia u partnera zachowań umacniających relację, na skutek doświadczania przez niego zazdrości. Hipoteza 2, mówiąca o związku lęku i gotowości do indukowania zazdrości u partnera, uzyskała zatem częściowe potwierdzenie.

Wymiarem przywiązania, który wiązał się pozytywnie z tendencją do indukowania zazdrości, było unikanie. Wysokie wyniki na wymiarze unikania są uzyskiwane przez osoby, u których w sytuacji zagrożenia bliskiego związku dochodzi do obronnego zahamowania systemu przywiązania (Mikulincer, Shaver, 2009). Zahamowanie to przejawia się dystansowaniem się wobec partnera, traktowaniem go z nieufnością, unikaniem współzależności, ochłodzeniem kontaktów. Podwyższona gotowość do indukowania zazdrości u osób o wysokim unikaniu prawdopodobnie wynika z podwyższonej nieufności wobec partnera, która uniemożliwia stosowanie bardziej konstruktywnych strategii radzenia sobie z zagrożeniem relacji. Wzbudzenie zazdrości może stanowić zarówno swoistą karę za wywołane przez partnera zagrożenie relacji, jak i metodę zabezpieczenia spójności związku, która nie wymaga skrócenia dystansu wobec partnera.

Analiza różnic międzypłciowych pokazała, że kobiety były skłonne częściej niż mężczyźni wykorzystywać strategię okazywania zainteresowania kimś innym. Wynik ten jest zgodny z wcześniejszymi doniesieniami Bussa (1992), wskazującymi, że kobiety chętniej wzbudzają w partnerze zazdrość poprzez sugerowanie niewierności.

Poszczególne metody okazywania zainteresowania kimś innym (tańczenie z innymi mężczyznami, chwalenie aparycji innego mężczyzny, podkreślanie przez kobietę swojej urody) mogą wykorzystywać szczególną wrażliwość mężczyzn na przewidywanie fizycznej niewierności partnerki (Buss i in., 1992; Wojciszke, Baryła, 2001). Częściowo, w zakresie strategii okazywania zainteresowania kimś innym, potwierdzono zatem hipotezę 3, przewidującą, że kobiety będą przejawiały wyższą gotowość do indukowania zazdrości u partnera.

Badania pokazały także, że męskość psychiczna nie korelowała z gotowością do indukowania zazdrości u partnera. Wynik ten był częściowo sprzeczny z hipotezą 4. Męskość, stanowiąca wyraz orientacji instrumentalnej (Wojciszke, 2010), koreluje dodatnio z technikami wpływu, które umożliwiają osiąganie zróżnicowanych celów w bliskich związkach (Mandal, 2008). Indukowanie zazdrości, jak wykazano w bieżących badaniach, jest ukierunkowane na realizację konkretnego celu – zabezpieczenie trwałości związku (Buss, Haselton, 2005). W tym kontekście, gotowość do wzbudzania zazdrości można uznać raczej za wyraz wspólnotowości niż sprawczości. W przedstawionych badaniach nie odnotowano także związku pomiędzy psychiczną kobiecością (silnie powiązaną ze wspólnotowością) a indukowaniem zazdrości. Należy jednak wskazać, że pozytywnym korelatem gotowości do wykorzystywania niektórych strategii wzbudzania zazdrości (demonstrowanie, że jest się obiektem czyjegoś zainteresowania, odwołania do wcześniejszych relacji) okazał się czynnik 3, którym silnie nasycona była skala psychicznej kobiecości. Można zatem uznać, że niektóre składowe kobiecości, np. te łączące się ze związkiem samooceny z jakością bliskich relacji, intymnością, zaangażowaniem, są pozytywnie związane z gotowością do indukowania zazdrości u partnera. Brak korelacji wzbudzania zazdrości z płcią psychiczną może również wynikać z natury samego zjawiska indukowania zazdrości, które bywa uwarunkowane raczej sytuacyjnie niż indywidualnie.

Wzbudzenie zazdrości u partnera nie było związane ze stopniem uzależnienia samooceny od jakości bliskiego związku, co nie pozwoliło na potwierdzenie hipotezy 5. Częściowo potwierdzono natomiast hipotezę 6, mówiącą o związku postrzeganej atrakcyjności partnera i własnej atrakcyjności z gotowością do wzbudzania zazdrości u partnera. Czynnik 2 („atrakcyjny partner i silna namiętność”) był istotnym, negatywnym predyktorem gotowości do indukowania zazdrości. Osoby oceniające swojego partnera jako bardziej atrakcyjnego były mniej chętne do wzbudzania w nim zazdrości. Prawdopodobnym wyjaśnieniem wskazanego związku jest fakt, że silnie pozytywne spostrzeżenie atrakcyjności partnera (określane jako

efekt „miłość jest ślepa”; *love-is-blind*) wiąże się raczej z konstruktywnym funkcjonowaniem w bliskim związku, np. pogłębioną intymnością, zaangażowaniem, wyższą satysfakcją (Swami, Stieger, Hauber, Voracek, Furnham, 2009). Wzbudzanie zazdrości uznać zaś należy za mało konstruktywny sposób wywierania wzajemnego wpływu w bliskiej relacji (Guerrero i in., 2005). Swami i współpracownicy (2012) wykazali jednak, że efekt „miłość jest ślepa” wiąże się pozytywnie z niektórymi aspektami zazdrości (lękową i zaborczą). Wydaje się zatem, że to nie tyle sama ocena atrakcyjności partnera, ile powiązanie wysokiej atrakcyjności z namiętnością obniża tendencję do indukowania u niego zazdrości. W fazach związku odznaczających się silnym nasyceniem namiętnością, partnerzy są zorientowani na unikanie zachowań przynoszących nieprzyjemne skutki emocjonalne, do których z pewnością należałoby zaliczyć wzbudzanie zazdrości. Atrakcyjność własna nie wiązała się istotnie z gotowością do indukowania zazdrości u partnera. Wynik ten pozostaje w zgodzie z doniesieniami sugerującymi, że charakterystyka potencjalnego rywala jest dla intensywności doświadczanej zazdrości istotniejsza niż ocena własnej atrakcyjności (Buunk, Dijkstra, 2004).

Wykazano także, że tendencja do wzbudzania zazdrości u partnera jest silniejsza u osób wyżej szacujących jakość własnych alternatyw dla aktualnego związku. Wynik ten jest sprzeczny z postawioną hipotezą 7, przewidującą, że to raczej osoby o niskim przekonaniu, iż łatwo znajdą kolejnego partnera, cechować może silna skłonność do wzbudzania zazdrości u partnera. Osoby oceniające, że poza aktualnym związkiem mają dużą łatwość i możliwość nawiązania innych romantycznych relacji, cechuje wysoka pewność siebie i silne poczucie władzy w bliskim związku (Lennon, Steward, Ledermann, 2013). Wydaje się, że osoby wyżej oceniające dostęp do relacji alternatywnych dla aktualnego związku mają większą możliwość wzbudzania zazdrości poprzez kreowanie realnego zagrożenia wierności. Można się spodziewać, że właśnie rozpoznanie owej przewagi przekłada się na gotowość do wykorzystywania techniki wzbudzania zazdrości w bliskiej relacji. Możliwe także, że osoby wyżej oceniające łatwość nawiązania alternatywnych relacji romantycznych przejawiają niższe zaangażowanie w związek lub słabsze zainteresowanie kontynuacją bieżącej relacji. Reguła mniejszego zainteresowania (Waller, Hill, 1951) głosi, że osoby mniej zainteresowane kontynuowaniem relacji mają w związku większą władzę. Wyrazem władzy jest zaś posługiwanie się silnymi strategiami wywierania wpływu i manipulacji (Thibaut, Kelly, 1959).

Przedstawione badania pokazały, że czynnikiem obniżającym ogólną gotowość do wywoływania zazdrości

u partnera jest intensywne doświadczanie miłości namiętnej (wysoka namiętność, wysoka ocena atrakcyjności partnera i silne doświadczenie emocjonalnej zazdrości). Miłość namiętna szczególnie nasilenie osiąga w początkowych fazach bliskiego związku (Sternberg, 1986; Wojciszke, 1993). Podejmowanie licznych zachowań, które wzbudzają zazdrość u partnera, może utrudnić utrwalenie relacji i skutkować przedwczesnym rozwiązaniem związku. Namiętność korelowała jednak pozytywnie z jedną strategią indukowania zazdrości – demonstrowaniem bycia obiektem czyjegoś zainteresowania. Możliwe, że wynika to z chęci podniesienia swojej wartości w oczach partnera romantycznego poprzez uruchomienie reguły niedostępności (Cialdini, 2001). Rezultaty badania tylko częściowo potwierdzają przewidywania hipotezy 8a.

Nie ujawniono spodziewanego pozytywnego związku zaangażowania z indukowaniem zazdrości. Zaangażowanie było ujemnie powiązane wyłącznie z taktyką okazywania zainteresowania inną osobą. Wydaje się, że takie zachowania pozostają w jawnej sprzeczności z istotną treścią zaangażowania, którą jest podjęcie decyzji o trwaniu w relacji (Sternberg, 1986). Intymność nie wiązała się z indukowaniem zazdrości, co nie pozwoliło na potwierdzenie hipotezy 8b.

Pewnym ograniczeniem prezentowanych tutaj badań jest stosunkowo niska liczebność próby badawczej oraz jej zróżnicowanie ze względu na wiek. Analizy regresyjne ujawniły istotny związek zmiennej wieku (oraz skorelowanej z nią długości trwania relacji) z obniżoną gotowością do posługiwania się strategiami wzbudzania zazdrości w bliskich związkach. W przyszłych badaniach należałoby zatem uwzględnić liczniejsze próby badawcze oraz kontrolować ewentualne efekty interakcyjne wieku i oszacowania atrakcyjności fizycznej lub atrakcyjności alternatyw oraz fazy rozwoju związku. Inne ograniczenie dotyczy eksperymentalnej wersji zastosowanej metody pomiaru gotowości do posługiwania się strategiami indukowania zazdrości. Bieżące badanie przyniosło jednak wstępne potwierdzenie trafności teoretycznej stosowanego narzędzia.

Gotowość do indukowania zazdrości u partnera romantycznego można uznać za technikę wywierania wpływu w bliskich związkach. Nasilenie manipulacyjności strategii indukowania zazdrości rozciąga się od prostego demonstrowania zainteresowania innymi osobami aż do aranżowania i prokurowania dwuznacznych sytuacji. Wśród istotnych uwarunkowań tendencji do wzbudzania w partnerze zazdrości wskazano intensywność własnego doświadczenia zazdrości, wysoką ocenę atrakcyjności partnera i nasilenie namiętnego aspektu miłości oraz lepszą ocenę własnych alternatyw dla aktualnej relacji.

Wyniki przedstawionych badań mogą zostać wykorzystane w psychoterapii par, w których zjawisko wzbudzania zazdrości istotnie pogarsza satysfakcję ze związku i wzajemną komunikację (Puente, Cohen, 2003).

LITERATURA CYTOWANA

- Abele, A. E., Wojciszke, B. (2013). The Big Two in social judgment and behavior. *Social Psychology, 44*, 61–62.
- Aylor, B., Dainton, M. (2001). Antecedents in romantic jealousy experience, expression, and goals. *Western Journal of Communication, 65*, 370–391.
- Barelds, D. P. H., Barelds-Dijkstra, P. (2007). Relations between different types of jealousy and self and partner perceptions of relationship quality. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 14*, 176–188.
- Barnett, O. W., Martinez, T. E., Blumstein, B. (1995). Jealousy and romantic attachment in maritally violent and nonviolent men. *Journal of Interpersonal Violence, 10*, 473–486.
- Bem, S. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*, 155–162.
- Bem, S. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review, 88*, 354–364.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: vol. 2. Separation, anxiety, and anger*. New York: Basic Books.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., Shaver, P. R. (1998). Selfreport measurement of adult attachment: An integrative overview. W: J. A. Simpson, W. S. Rholes (red.), *Attachment theory and close relationships* (s. 46–76). New York: Guilford.
- Bush, C.R., Bush, J.P., Jennings, J. (1988). Effects of jealousy threat on relationship perception and emotions. *Journal of Social and Personal Relationships, 5*, 285–303.
- Buss, D. (1988). From vigilance to violence: Tactics of mate retention in American undergraduates. *Ethology & Sociobiology, 9*, 291–317.
- Buss, D. M. (1992). Manipulation in close relationships: Five personality factors in interactional context. *Journal of Personality, 60*, 477–499.
- Buss, D. (1996). *Ewolucja pożądania. Strategie doboru seksualnego ludzi. Jak ludzie dobierają się w pary?*, przeł. B. Wojciszke. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Buss, D. (1998). Sexual strategies theory: Historical origins and current status. *Journal of Sex Research, 34*, 19–31.
- Buss, D. (2002). *Zazdrość: niebezpieczna namiętność*, przeł. A. Błaż. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Buss, D., Gomes, M., Higgins, D. S., Lauterbach, K. (1987). Tactics of manipulation. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 1219–1229.
- Buss, D., Haselton, M. (2005). The evolution of jealousy. *Trends in Cognitive Sciences, 9*, 506–507.
- Buss, D., Larsen, R. J., Westen, W., Semmelroth, J. (1992). Sex differences in jealousy: Evolution, physiology, and psychology. *Psychological Science, 3*, 251–255.
- Buss, D., Shackelford, T. K. (1997). From vigilance to violence: Mate retention tactics in married couples. *Journal of Personality and Social Psychology, 72*, 346–361.
- Buss, D., Shackelford, T. K., Chloe, J., Buunk, B. P., Dijkstra, P. (2000). Distress about mating rivals. *Personal Relationships, 7*, 235–243.
- Buunk, B. P. (1991). Jealousy in close relationships: An exchange-theoretical perspective. W: P. Salovey (red.), *The psychology of jealousy and envy* (s. 148–177). New York: Guilford.
- Buunk, B. P. (1997). Personality, birth order and attachment styles as related to various types of jealousy. *Personality and Individual Differences, 23*, 997–1006.
- Buunk, B. P., Bringle, R. G. (1987). Jealousy in love relationships. W: D. Perlman, S. Duck (red.), *Intimate relationships: Development, dynamics, and deterioration* (s. 123–147). Thousand Oaks: Sage.
- Buunk, B. P., Dijkstra, P. (2004). Jealousy as a function of rival characteristics and type of infidelity. *Personal Relationships, 11*, 395–409.
- Buunk, B. P., Dijkstra, P. (2006). Temptations and threat: Extradyadic relations and jealousy. W: A. L. Vangelisti., D. Perlman (red.), *The Cambridge handbook of personal relationships* (s. 533–555). New York: University Press.
- Buunk, A. P., Solano, A. C., Zurriga, R., Gonzalez, P. (2011). Gender differences in the jealousy-evoking effect of rival characteristics: A study in Spain and Argentina. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 42*, 323–339.
- Bringle, R. G. (1991). Psychosocial aspects of jealousy: A transactional model. W: P. Salovey (red.), *The psychology of jealousy and envy* (s. 103–131). New York: Guilford.
- Cialdini, R. (2001). *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, przeł. B. Wojciszke. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Cipriani, G., Vedovello, M., Nuti, A., di Fiorino, N. (2012). Dangerous passion: Othello syndrome and dementia. *Psychiatry and Clinical Neurosciences, 66*, 467–473.
- Clanton, G., Smith, L.G. (1998). *Jealousy* (wyd. 3). New York: University Press of America.
- Crocker, J., Wolfe, C. T. (2001). Contingencies of self-worth. *Psychological Review, 108*, 593–623.
- Daly, M., Wilson, M., Weghorst, S. J. (1982). Male sexual jealousy. *Ethology and Sociobiology, 3*, 11–27.
- DeSteno, D. A., Salovey, P. (1996). Jealousy and the characteristics of one's rival: A self-evaluation maintenance perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22*, 920–932.
- Egan, S. K., Perry, D. G. (2001). Gender identity: A multidimensional analysis with implications for psychosocial adjustment. *Developmental Psychology, 37*, 451–463.
- Eisler, R. M., Franchina, J. J., Moore, T. M., Honeycutt, H. G., Rhatigan, D. L. (2000). Masculine gender role stress and intimate abuse: Effects of gender relevance of conflict situations on men's attributions and affective responses. *Psychology of Men and Masculinity, 1*, 30–36.
- Elphinston, R., Feeney, J., Noller, P. (2011). Measuring romantic jealousy: Validation of the multidimensional jealousy scale

- in Australian samples. *Australian Journal of Psychology*, 63, 243–251.
- Fleischmann, A. A., Spitzberg, B. H., Anderson, P. A., Roesch S. C. (2005). Tickling the monster: Jealousy induction in relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22, 49–73.
- Guerrero, L. K., Andersen, P. A. (1998). The dark side of jealousy and envy: Desire, delusion, desperation, and destructive communication. W: B. H. Spitzberg, W. R. Cupach (red.), *The dark side of close relationships* (s. 33–70). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Guerrero, L. K., Andersen, P. A., Jorgensen, P. F., Spitzberg, B. H., Eloy, S. V. (1995). Coping with the green-eyed monster: Conceptualizing and measuring communicative responses to romantic jealousy. *Western Journal of Communication*, 59, 270–304.
- Guerrero, L. K., Eloy, S. V., Jorgensen, P. F., Andersen, P. A. (1993). Hers or his? Sex differences in the experience and communication of jealousy in close relationships. W: P. J. Kalbfleisch (red.), *Interpersonal communication: Evolving interpersonal relationships* (s. 109–131). Hillsdale: Erlbaum.
- Guerrero, L. K., Trost, M. R., Yoshiura, S. M. (2005). Romantic jealousy: Emotions and communicative responses. *Personal Relationships*, 12, 233–252.
- Harris, C. R. (2000). Psychophysiological responses to imagined infidelity: The specific innate modular view of jealousy reconsidered. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 1082–1091.
- Hazan, C., Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524.
- Hoaken, P. C. S. (1976). Jealousy as a symptom of psychiatric disorder. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40, 47–51.
- Keltner, D., Gruenfeldt, D. H., Anderson, C. (2003). Power, approach, and inhibition. *Psychological Review*, 110, 265–284.
- Knee, R., Canavello, A., Bush, A., Cook, A. (2008). Relationship-contingent self-esteem and the ups and downs of romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 608–627.
- Knobloch, L. K., Solomon, D. H., Cruz, M. G. (2001). The role of relationship development and attachment in the experience of romantic jealousy. *Personal Relationships*, 8, 205–224.
- Kuczyńska, A. (1992). *Inwentarz płci psychologicznej*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Lennon, C. A., Steward, A. L., Lederman, T. (2013). The role of power in intimate relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30, 95–114.
- Mandal, E. (2004). *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Mandal, E. (2008). *Miłość, władza i manipulacja w bliskich związkach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mathes, E. W., Deuger, D. J. (1982). Jealousy: A creation of human culture? *Psychological Reports*, 5, 351–354.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2009). The attachment behavioral system in adulthood: Activation, psychodynamics and interpersonal process. *Advances in Experimental Social Psychology*, 35, 53–152.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamic development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion*, 27, 77–102.
- Murray-Close, D., Ostrov, J. M., Nelson, D. A., Crick, N. R., Coccaro, E. F. (2010). Proactive, reactive, and romantic relational aggression in adulthood: Measurement, predictive validity, gender differences, and association with Intermittent Explosive Disorder. *Journal of Psychiatric Research*, 44, 393–404.
- Parrott, W. G. (1991). The emotional experience of envy and jealousy. W: P. Salovey (red.), *The psychology of jealousy and envy* (s. 3–30). New York: Guilford Press.
- Peretti, P. O., Pudowski, B. C. (1997). Influence of jealousy on male and female college daters. *Social Behavior and Personality*, 25, 155–160.
- Pfeiffer, S. M., Wong, P. T. P. (1989). Multidimensional jealousy. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6, 181–196.
- Puente, S., Cohen, D. (2003). Jealousy and the meaning (or non-meaning) of violence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29 (4), 449–460.
- Rusbult, C. E., Martz, J. M., Agnew, C. R. (1998). The investment model scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5, 357–391.
- Rydell, R. J., McConnell, A. R., Bringle, R. G. (2004). Jealousy and commitment: Perceived threat and the effect of relationship alternatives. *Personal Relationships*, 11, 451–468.
- Salovey, P., Rodin, J. (1984). Some antecedents and consequences of social-comparison jealousy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 780–792.
- Salovey, P., Rodin, J. (1991). Provoking jealousy and envy. Domain relevance and self-esteem threat. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 10, 395–413.
- Sharpsteen, D., Kirkpatrick, L. (1997). Romantic jealousy and adult romantic attachment. *Personality Processes and Individual Differences*, 72 (3), 627–640.
- Shaver, P., Hazan, C., Bradshaw, D. (1987). Love as attachment: The integration of three behavioral systems. W: R.J. Sternberg, M.L. Barnes (red.), *The psychology of love* (s. 68–99). New Haven: Yale University Press.
- Sheets, V., Fredendall, L., Claypool, H. (1997). Jealousy evocation, partner reassurance and relationship stability: An exploration of the potential benefits of jealousy. *Evolution and Human Behavior*, 18, 387–402.
- Sternberg, R. (1986). A Triangular theory of love. *Psychological Review*, 93, 119–135.
- Sugarman, D. B., Hotaling, G. T. (1989). Dating violence: Prevalence, context, and risk markers. W: M. A. Pirog-Good, J. E. Stets (red.), *Violence in dating relationships: Emerging social issues* (s. 3–32). New York: Praeger.

- Swami, V., Inamdar, S., Stieger, S., Nader, I. W., Pietschnig, J., Tran, U. S., Voracek, M. (2012). A dark side of positive illusions? Associations between the love-is-blind bias and the experience of jealousy. *Personality and Individual Differences*, 53, 796–800.
- Swami, V., Stieger, S., Haubner, T., Voracek, M., Furnham, A. (2009). Evaluating the physical attractiveness of oneself and one's romantic partner: Individual and relationship correlates of the love-is-blind bias. *Journal of Individual Differences*, 30, 35–43.
- Tangney, J. P., Salovey, P. (1999). Problematic social emotions: Shame, guilt, jealousy and envy. W: R.M. Kowalski, M. R. Leary (red.), *The social psychology of emotional and behavioral problems: Interfaces of social and clinical psychology* (s. 167–195). Washington: APA.
- Thibaut, J. W., Kelly, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. New York: John Wiley & Sons.
- Wade, T.J., Weinstein, A. (2011) Jealousy induction: Which tactics are perceived as most effective? *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 5, 231–238.
- Waller, W. W., Hill, R. (1951). *The family: A dynamic interpretation*. New York: Warner Books.
- Walster, E., Aronson, V., Abrahams, D. (1966). Importance of physical attractiveness in dating behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 508–516.
- Wei, M., Russel, D. W., Mallinckrodt, D., Vogel, D. L. (2007). The Experiences in Close Relationship Scale (ECR) – Short form: Reliability, validity, and factor structure. *Journal of Personality Assessment*, 88, 187–204.
- White, G. L. (1980). Inducing jealousy: A power perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 6, 222–227.
- Wojciszke, B. (1993). *Psychologia miłości. Intymność, namiętność, zaangażowanie*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Wojciszke, B. (2010). *Sprawczość i wspólnotowość. Podstawowe wymiary spostrzegania społecznego*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Wojciszke, B., Baryła, W. (2001). Zróżnicowanie reakcji kobiet i mężczyzn na zdradę emocjonalną i seksualną. *Kolokwia Psychologiczne*, 9, 89–114.

Jealousy induction as influence strategy in close relationships

Eugenia Mandal, Marcin Moroń, Anna Latusek

University of Silesia, Institute of Psychology

ABSTRACT

The jealousy is induced by real or imaginary experience of engagement of one's partner in a romantic relationship with a third person, and manifests in a distress and fear of losing one's partner (Clanton, Smith, 1997). Buss (1992) showed that jealousy can also be a tool to sustain a partner. The importance of this is very similar to using jealousy as a specific mechanism of social influence and even manipulate the partner intimate relationship (Fleischmann, Spitzberg, Andersen i Roesch, 2005).

The present study tested whether using jealousy as a tactic of influence in close relationship is associated with experience of jealousy, attachment style, psychological masculinity and femininity, self-esteem contingent on the relationship, perceived own and partner's attraction, quality of alternatives, and the level of the components of love. Research was carried out among 141 people aged $M = 28,5$ years ($SD = 11,93$).

Experience of jealousy correlated positively with readiness to use „jealousy evoking tactics”. Intimacy, commitment, and evaluation of own and partner's alternatives were predictors of readiness to induce jealousy in the partner. Anxiety was a significant predictor of experienced and induced jealousy.

Keywords: *social influence, jealousy, close relationships*

Złożono tekst: 30.06.2013

Złożono poprawiony tekst: 26.01.2014

Zaakceptowano do druku: 28.01.2014